

*О.О. Осипенко – асист. кафедри права
Луцького інституту розвитку людини Університету “Україна”;
науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. кафедри права
Луцького інституту розвитку людини Університету “Україна” О.В. Батюк*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ПРИНЦИП ПОВАГИ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНИ

Принцип поваги до прав людини – якщо не найважливіший, то один з найважливіших принципів сучасного міжнародного права. Цей принцип, на відміну від інших, займає центральне становище не лише у міжнародному праві, але й у національному праві держав, у тому числі й України.

Становлення міжнародно-правового принципу пов'язане з розробкою та ухваленням міжнародних актів універсального характеру, у яких права людини було систематизовано, а також із формуванням міжнародних організаційних механізмів захисту цих прав. У міжнародному праві така систематизація була здійснена з 1948 по 1966 роки шляхом прийняття серії нормативних документів, неофіційно іменованих Міжнародною хартією прав людини. До Хартії увійшли Загальна декларація прав людини 1948 р. та два Міжнародних Пакти про права людини 1966 року – Пакт про громадянські та політичні права та Пакт про економічні, соціальні та культурні права.

Як самостійний принцип міжнародного права, принцип поваги прав людини вперше був сформульований у Заключному акті НБСЄ: “повага прав людини й основних свобод, включаючи свободу думки, совісті, релігії і переконань”. Про нього згадується й у Статуті ООН: “утвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості, у рівноправність чоловіків і жінок і в рівність великих і малих націй”. Однак у Декларації про принципи міжнародного права 1970 року, в якій дається розширене тлумачення основних принципів, цей принцип відображення не знайшов.

Крім вищезгаданих міжнародно-правових актів, утвердженню та реалізації принципу присвячені також спеціальні акти, які регламентують окремі, специфічні питання у сфері поваги та захисту прав і свобод людини. До таких відносяться ряд Конвенцій: про попередження злочину геноциду і покарання за нього (1948 р.); про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1966 р.); про боротьбу з дискримінацією у сфері освіти (1960 р.); про права дитини (1989 р.); Конвенція проти катувань та інших жорстоких нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984 р.) та ін.

Переважає більшість норм цієї сфери міжнародного права трансформувалися в національні законодавства багатьох держав. Не оминуло це й Україну. Законодавством України приділено не мало уваги питанню дотриманню, захисту та охорони прав і свобод людини, закріплено принцип поваги прав людини на національному рівні. Так, у Конституції України правам і свободам людини присвячується II Розділ. При цьому значна

частина прав відповідає положенням сучасних міжнародно-правових актів, а враховуючи, що перелік прав, закріплених Основним Законом не є вичерпним, можна передбачити його подальше розширення, у тому числі шляхом приєднання України до нових міжнародних документів з прав людини [1, с. 3-7].

У ст. 55 Конституції України закріплено право кожного захищати свої права в суді та після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Таким чином, Конституцією України передбачено ще одне з положень, яке становить зміст принципу повагу прав людини – держава зобов'язана гарантувати будь-якій особі, права якої порушено, ефективні засоби правового захисту. При цьому поряд із системою судів загальної юрисдикції, до яких громадяни вправі звертатися за захистом порушених прав, важливу роль відіграє Конституційний Суд України. Останній, шляхом вирішення питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України, надання офіційного тлумачення Конституції та законів України, сприяє найбільш повному розумінню та забезпеченню прав людини. Для прикладу, досить резонансним щодо захисту прав і свобод людини та громадянина є Рішення у справі про прописку, яким визнано неконституційним положення стосовно прописки (виписки), згідно з яким паспортна служба органів внутрішніх справ застосовує як загальне правило дозвільний порядок вибору особою місця проживання.

З метою забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина та захисту прав кожного на території України і в межах її юрисдикції, діє інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Він передбачає можливість звернення громадян України, іноземців, осіб без громадянства незалежно від раси, кольору шкіри, релігійних та інших переконань, статі, соціального походження та інших ознак за захистом у випадку порушення будь-якого з їхніх прав. Метою діяльності Уповноваженого, згідно із законодавством, є додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина; запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав; сприяння приведенню національного законодавства України про права і свободи у відповідність з міжнародними стандартами у цій галузі та ін.

Важливим етапом входження нашої держави в європейську спільноту стало ратифікація 17 липня 1997 р. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Конвенція є міжнародним договором, на підставі якого більшість європейських держав зобов'язалися дотримуватись прав та основоположних свобод людини. Ратифікувавши Конвенцію, Україна визнала обов'язковою юрисдикцію Європейського суду з прав людини. Європейський суд є міжнародним органом, який, за умов, визначених Конвенцією, може розглядати заяви, подані особами, які скаржаться на порушення своїх прав, гарантованих цим міжнародним документом [2, с. 76-80].

Отож, викладене дозволяє дійти висновку про досить високий рівень відповідності національного законодавства України міжнародно-правовим стандартам у сфері прав і свобод людини і громадянина та їх захисту. Та хоча й більшість норм міжнародного права, в яких закріплений міжнародно-правовий принцип поваги прав людини, трансформовані у вітчизняне законодавство, але демократичні перетворення, що відбуваються в українському суспільстві говорять про продовження та поглиблення цього процесу.

Література

1. Барчук, В. Роль і місце Конституційного Суду України в юридичному механізмі забезпечення прав людини [Текст] / В. Барчук, І. Дуленчук // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 5. – С. 3–7.
2. Льошенко, О. Імплементція Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини в національну правову систему [Текст] / О. Льошенко // Право України. – 2009. – № 6. – С. 76–80.

Осипенко, О.О. Міжнародно-правовий принцип поваги прав людини в контексті України [Текст] / О.О. Осипенко; наук. кер. О.В. Батюк // Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених (11-12 грудня 2009 р., м. Суми). – Суми: УАБС НБУ, 2009. – С. 107-110.